

HORROR VACUI

HORROR VACUI

JULIA STOILOVA

Deze uitgave is met de grootst mogelijke zorgvuldigheid samengesteld. Er is naar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich tot Arend Quak wenden.

Schrijver: Julia Stoilova

ISBN: 9789463425582

© Arend Quak

INHOUD

Verhalen

Beeld in pastel	7
Horror vacui	19
Heks in Tirol	31

Schetsen

De bloemetjes bloeien	45
Reizen	47
Istanboel	
Verjaardag	50
Student in Istanboel	54
Heden en verleden	58
Verkoopkunsten	61
Boeken	65

Essays

De mythe van de Europeaan	69
In het spoor van Nietzsche	75
Superrijk en ongerept	80
De wet van Babel	84
Sesenheim revisited	96
Het transformatieproces in Oost-Europa	100

BEELD IN PASTEL¹

Mooi, zeg je, dat ik ben? Laat me niet lachen... Mooi! Weet jij veel...

Als ik aan vroeger denk, aan ons huis in Roese aan de Donau... Had je me maar gekend toen ik nog thuis was! Ons huis stond trouwens schuin tegenover dat van Canetti, waar nu het museum is. Had je me maar gekend toen ik in Sofla aan de kunstacademie studeerde. Ja, kind, toen was ik pas mooi. Een legende was ik. Een gedicht. En aanbidders bij de vleet... ik kon aan elke vinger een man krijgen maar ik ben nog ouderwets opgevoed. En nu? Nu ben ik een rimpelig appeltje, een uitgedoofde kaars... Het is wel erg snel gegaan toen ik eenmaal in Nederland was. Dat het zo moest lopen... Maar ja, vind je 't gek...

't Is net of ik mijn moeder zie in de spiegel, ook al was ze zoveel jonger dan mijn vader. Die kuchte, als hij thuiskwam, en iedereen hield zich verder koest. Vader kreeg altijd de grootste stukken vlees. Mijn moeder moest telkens de trap af naar de kelder om wijn te tappen. Steeds maar één beker. Verschaalde wijn kieperde hij door de gootsteen. Veel praten en uitleggen was er thuis niet bij. Toen hij mijn oudste zus - die zat al in de examenklas van het gymnasium - een draai om de oren gaf, omdat ze op de hoek met een jongen uit haar klas had staan kletsen werd er verder niks gezegd. Ja, je had gewoon schroom voor je vader. En zie je, zo keek ik ook een beetje tegen mijn man op.

Toen we trouwden was ik tweedejaars en hij was de Prof. De studenten liepen met hem weg en als schilder was-ie beroemd in Bulgarije. Later gingen we samen naar het buitenland, toen er nog nauwelijks iemand naar buiten mocht, naar de andere kant van het IJzeren Gordijn. Maar mijn man

¹ Verschenen in: *De Tweede Ronde. Tijdschrift voor literatuur*. Herfst 1995, blz. 23-32.

had tentoonstellingen. Parijs, Wenen, Londen ... Een paar rijke Duitsers lieten zich door hem portretteren ... En zo kwamen we ook naar Amsterdam. Nou, daar heb ik dan Dries ontmoet.

Kijk maar niet hoe Dries er nu uitziet, alhoewel, gelukkig maar, anders zouden de mensen denken dat-ie mijn zoon is! Raar is 't gelopen in mijn huwelijken, hé: mijn eerste man zoveel ouder en de tweede juist jonger dan ik... Maar ik had nooit gedacht dat blonde mannen zo snel oud werden. Toen ik Dries leerde kennen leek-ie preeies op de David van Michelangelo. Ik kan 't weten, want ik moest van mijn man een schets van het beeld maken toen we in Florence waren.

Hij zei dat ik veel talent had. Tijdens de schilderles kwam hij telkens bij mij kijken. Ik had het snel door. Iedereen trouwens op de academie en ze zeiden: Waarom kom je hier nog? Je kunt van hem toch privé-les krijgen!

Maar zo is het niet gegaan. Je trouwt en van het een komt het ander... Eerst schilderde ik stiekem als hij naar de Academie moest. Ik zal hem wel verrassen als het klaar is, dacht ik. Toen kwamen de kinderen en had ik geen tijd meer voor verrassingen.

Maar in het Nationaal Museum van Sofia hang ik wel, ik bedoel, als het eerste portret dat mijn man van mij heeft gemaakt. Toen waren we nog niet getrouwd natuurlijk. Ik was nog een kind en een provinciaaltje op de koop toe, maar hij zei altijd, dat dat zijn mooiste schilderij was: Minna als leerlinge. Je hebt 't wel eens gezien, hè? Dat ben ik dus. Kun je nagaan hoe ik veranderd ben. Ik had een prachtige kleurenfoto van dat portret hier thuis. Ik verstopte die voor Dries in de onderste la van mijn bureau. Op een mooie dag was de foto weg. En er is niet verder over gepraat...

Mijn man schilderde het portret in de lente voor mijn eindexamen, toen hij bij ons op bezoek was. Het Ontluiken, zo noemde hij het. Hij was bevriend met mijn vader, weet je, en hij kwam af en toe over uit Sofia om te schilderen. Hij vond ons huis ook zo mooi. Ik sliep op de bovenkamer, ik had een dakkapel met gebeeldhouwde balken. Als de zon naar binnen

scheen, viel er een soort kanten schaduw op mijn vloer, en mijn raam was omzoomd met rozen. Klimrozen, die nog geurden ook. En er nestelden een paar duiven onder het dak en 's ochtends hoorde je die koeren en roepen. Kind, wat heb ik een mooie jeugd gehad. Mijn kamer keek uit op het terras. Er was een prachtig terras aan de achterkant van ons huis, met uitzicht op de tuinen van de burens, en verderop zag je de Donau stromen. Een paar van zijn mooiste Donaudoeken heeft mijn man op het terras van ons huis gemaakt. Maar voor dat eerste portret moest ik me opstellen in de tuin. Daar was een oude, knoestige appelboom, die stond net in volle bloei. Ik draag mijn zwarte uniformjurk van school, mama bracht snel een gesteven wit kraagje. En ze moest mijn vlecht iets naar links verplaatsen, die droeg ik altijd op mijn rug, maar nu moest ze over mijn borst hangen. En ik bijt in een appel, een van de laatste uit de appelkist en niet eens lekker meer, hij smaakte naar radijs. Het hele doek is bezaaid met enorme witroze bloesems van de appelboom, mijn gezicht is in dezelfde tinten geschilderd, van ver zie je nauwelijks wat mijn gezicht is en wat de appelbloesem. Het barst van de symboliek, riepen zijn collega's altijd, en hij maar grinniken: De beste symboliek verzin je niet zelf, het zijn de critici die jou achteraf vertellen wat je bedoeling is, zei hij. Hij heeft in de loop van de jaren de reeks portretten van mij voortgezet, toen Kliment en Mila waren geboren, kwamen ze er ook meteen op. Mijn man was van plan door te gaan tot ik oud en grijs was. Dan moest hij tot zijn tachtigste doorwerken, maar in zijn familie haalden ze de honderd, zei-ie. 'Curriculum vitae' wilde hij de cyclus noemen.

Op mij was hij gek, maar hij heeft ooit wel de bloemetjes buiten gezet! Een paar kennisjes hebben me nog gewaarschuwd, de katten: "Minna, pas op je tellen, die houd je nooit vast!" Hij heeft met de helft van de society-dames van Sofia affaires gehad. Overigens was dat een gemengd gezelschap. Toen de communisten de macht grepen wist de helft van de communistische functionarissen niet hoe snel ze van hun partijgenotes moesten

scheiden en trouwen met wat men toen bourgeois-juffertjes noemde. De rest zat te zeer onder de plak van hun vrouwelijke kameraad, daar zaten me een paar van die hellevegen tussen!

Ja, de partijbaas haalde hem over om partijsecretaris te worden van de Unie van Beeldende Kunstenaars. In die tijd moest hij partizanen, tractorbestuurders en melksters schilderen voor het gebouw van het Centraal Comité. Hij stond toen aan het hoofd van de ene vleugel van de Unie en de andere vleugel schreef anonieme briefjes over hem, dat hij bourgeois-ideeën aanhing en zo. Als je partijsecretaris werd, was je safer, en je kon meer steun geven aan je vrienden, hoe zeer die andere groep ook foeterde. En omdat hij ook in het buitenland zo beroemd was, konden ze hem niet dwingen de echt smerige dingen te doen, waardoor je toen bewees dat je een trouw lid van de Partij was. Zoals de leider van de andere fractie van de Unie. Die heeft zijn vader verraden. Die was vóór de communistische tijd professor aan de Kunstacademie, zijn colleges zaten altijd propvol, want ook studenten van andere faculteiten kwamen naar hem luisteren, hij was een wijs man en erg erudiet. Maar hij was theosoof, weet je, en dat mocht niet onder het communistische regime, ook al was hij verder antimonarchist, links, progressief en noem maar op... Die collega van mijn man dus heeft zijn vader op een openbare partijvergadering, waar alle docenten en studenten naar toe werden gedreven, veroordeeld als een bourgeois-estheet die niets te zoeken had in een proletarische kunstacademie nieuwe stijl... Die zoon kreeg dan als beloning de baan van zijn vader, nog, iets later werd hij als cultuurattaché naar Parijs gestuurd... Zo ging dat... Maar mijn man deed nooit zulke dingen. Eén keer maar hebben ze zelfs hem bijna klein gekregen. Hij moest beloven om in zijn portretten-cyclus, mijn cyclus met de kinderen dus, een communistisch schilderij te maken. Ze hadden een partizanen-pietá geopperd - ik zogenaamd de treurende moeder van een jonge gevallen partizaan. Maar daar heb ik een stokje voor gestoken. Ik was als de dood, dat onze zoon iets zou kunnen

overkomen. Je moet het lot niet tarten, zei ik tegen mijn man. Kunstenaars zijn bijgelovig. Wat je uitbeeldt, kan jou wel eens echt overkomen. Die weigering had ons trouwens duur kunnen komen te staan, als de Dooi niet net had ingezet, toen zongen de stalinisten even een toontje lager.

Meid, ik woonde in een villa. Voor de oorlog was die van een tabaksfabrikant geweest. Dat hier is een aardig optrekje van drie kamertjes op vier hoog in een nieuwbouwwijk en Dries is zo trots als een pauw op zijn koopwoning, zoals je ze dertien in een dozijn hebt. Hij komt uit een arbeidersgezin en z'n ouders, ooms en tantes huren nog steeds hun flatjes, dus hij weet niet beter, maar ik wel... In Sofia hadden we een dienstmeisje, een chauffeur en een tuinman - zoiets bestond ook tijdens het communisme, wel degelijk... Er waren ook een paar andere kunstenaars, schrijvers - we leefden haast als de hoge partijfunctionarissen. En soms beter, want een partijman kon altijd worden afgezet, soms zelfs voor de fouten van anderen nota bene, maar als je als kunstenaar eenmaal beroemd was en naam had in het buitenland, dan slijmden zelfs de partijmensen. Ze hielden je wel in de gaten. Men monkelde dat we allemaal werden afgeluisterd en sommigen zwoeren bij hoog en laag dat enkelen van ons verklikkers waren voor de geheime dienst, met militaire rang, salaris en al. Zoiets noemde men bij ons dan 'van twee koeien drinken'. Nou, dan kijk je wel uit wat je tegen wie vertelt. Niet dat uitkijken altijd helpt... Een jongere collega van mijn man had ooit met veel moeite een tentoonstelling weten te organiseren - in Oost-Berlijn, niks bijzonders. Maar als je erover gaat opscheppen is er in dat wereldje altijd wel iemand die het je niet gunt... Nou, de geheime dienst heeft een anonieme tip gekregen dat-ie van plan was 'm via West-Berlijn te smeren, het was nog net voor de Muur... Ze hebben hem uit het vliegtuig gehaald. Adieu tentoonstelling. En ook al klopte er niets van de beschuldiging, het duurde wel een paar jaar voor hij naar het buitenland mocht - naar Roemenië dan. Mijn man wist zich wel uit de penarie

te houden. Vandaar dat we naar Florence, Londen, Parijs en noem maar op mochten, en naar Amsterdam.

Dries was toen manusje-van-alles in de galerie waar de tentoonstelling werd gehouden. Hij was net afgestudeerd aan de Rietveldacademie en had geen vaste baan. Hij werkte met keramiek, heel idealistisch, want hij zei dat hij wel wat beters te doen had dan te proberen kunst te slijten aan de meest biedende cultuurbaar. Nou, kind, toen is het gebeurd.

Dries was meteen verliefd. Hij was de eerste niet. Een Engelsman heeft me na zo'n tentoonstelling twee jaar lang geschreven... Mijn man dacht zeker: het zoveelste heethoofd. Hij wist, dat hij niets te vrezen had. Maar bij Dries is het misgegaan en toen was alles te laat. Zo idioot, weet je, want ik dacht toen dat die periode al achter de rug was. Mijn man was al op jaren en ikzelf hoefde nooit zo nodig... Ik weet tot op de dag van vandaag niet waarom het dit keer zo liep. Dries zei dat hij met me wilde trouwen. Hij was werkloos, maar op de een of andere manier zouden we ons redden. Hij kwam me ook in Sofia opzoeken, toen we terug waren. Ik had half gehoopt dat het thuis afgelopen zou zijn, vertrouwde omgeving, kinderen... maar nee, hoor. Ik was mezelf niet, ik leek krankzinnig. Een abnormaal gevoel, net of mijn hoofd in brand stond. Ik kon nergens aan denken behalve aan Dries en alles viel uit mijn handen. Ik wilde bij hem zijn, net of ik werd meegezogen. Kliment en Mila waren al achttien en zeventien, die konden zich wel redden. Of nee, ik zou hen toch meenemen, hen in Amsterdam laten afstuderen... Ik zei tegen mijn man dat ik bij hem wegging. Hij heeft me dagenlang gesmeekt niets overhaasts te doen. Ik zie hem nog voor me en nu krimpt mijn hart ineen, maar toen was ik als bezeten. "Minna," zei hij, "ik was al jaren bang voor zoiets. Je wilt liefhebben, je wilt vrijen. Nou, jullie mogen van mij samen op reis naar Parijs! Ik betaal alles voor jullie tweeën. Maar kom daarna alsjeblieft terug! Denk nou eens na, wat wil je in dat land? Je hebt daar toch niemand! En ga je met die jongen van de bijstand leven? Of, als je je niet om mij bekommert,